

МАМЛАКАТИМИЗДА TASHQI IQTISODIY FAOLIYATNI SAMARALI BOSHQARISHDAGI ISLOHOTLAR

РЕФОРМЫ В ЭФФЕКТИВНОМ УПРАВЛЕНИИ НЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ В НАШЕЙ СТРАНЕ

REFORMS IN THE EFFECTIVE MANAGEMENT OF FOREIGN
ECONOMIC ACTIVITY IN OUR COUNTRY

TDIU, MMT-76 guruh talabasi

Abdullayeva Adolat

Ilmiy rahbar: dots. Umirov Abdisalom

ANNOTATSIYA

Mamlakatimizning chet davlatlar bilan iqtisodiy aloqalarini yanada mustahkamlash va xorijda respublikamizning iqtisodiy imkoniyatlarini keng targ'ib qilish orqali uning xalqaro nufuzini yanada oshirish, investitsiyalarni jalb qilishni jadallashtirish, turizm sohasini yanada rivojlantirish iqtisodiy sohadagi ustuvor vazifalarimizdan biri hisoblanadi. O'zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirish strategiyasi diversifikatsiyalangan va raqobatbardosh iqtisodiyotni yaratishga, innovatsion texnologiyalar va bozorni boshqarishning yangi usullaridan foydalangan holda milliy resurslardan maksimal darajada foydalanishga yo'naltirilgan. Mamlakatning tashqi iqtisodiy faoliyati, xususan tashqi savdo sohasida amalga oshirilayotgan islohotlarning pirovard natijasi aholining turmush darajasiga bevosita o'z ta'sirini o'tkazadi.

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar iqtisodiyotning barcha tarmoqlari va sohalarida ishlab chiqarish samaradorligini oshirish orqali uzoq muddatli barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashga qaratilgan. Respublikamizda investitsiya siyosatini takomillashtirish va xorijiy investitsiyalarni jalb etish bo'yicha qator ijobiy ishlar amalga oshirildi. Jalb etilgan xorijiy investitsiyalarning asosiy qismi real sektor korxonalarini rivojlantirishga va ularni texniktexnologik yangilashga yo'naltirilgan.

АННОТАЦИЯ

Одним из наших приоритетов в экономической сфере является дальнейшее укрепление экономических связей нашей страны с зарубежными странами и повышение ее международного престижа, ускорение привлечения инвестиций, дальнейшее развитие туристической отрасли за счет продвижения экономического потенциала нашей страны за рубежом. Стратегия экономического развития Узбекистана направлена на создание диверсифицированной и конкурентоспособной экономики, максимальное использование национальных ресурсов с использованием инновационных технологий и новых методов управления рынком. Внешнеэкономическая

деятельность страны, особенно в сфере внешней торговли, оказывает прямое влияние на уровень жизни населения в результате реформ.

Проводимые в нашей стране социально-экономические реформы направлены на обеспечение долгосрочного устойчивого экономического роста за счет повышения эффективности производства во всех секторах и отраслях экономики. В стране был предпринят ряд позитивных шагов по совершенствованию инвестиционной политики и привлечению иностранных инвестиций. Основная часть иностранных инвестиций направляется на развитие предприятий реального сектора и их техническую и технологическую модернизацию.

ABSTRACT

One of our priorities in the economic sphere is to further strengthen the economic ties of our country with foreign countries and increase its international prestige, accelerate the attraction of investments, and further develop the tourism industry by promoting the economic potential of our country abroad. The economic development strategy of Uzbekistan is aimed at creating a diversified and competitive economy, the maximum use of national resources using innovative technologies and new methods of market management. The country's foreign economic activity, especially in the field of foreign trade, has a direct impact on the standard of living of the population as a result of reforms.

The socio-economic reforms carried out in our country are aimed at ensuring long-term sustainable economic growth by increasing production efficiency in all sectors and sectors of the economy. The country has taken a number of positive steps to improve investment policy and attract foreign investment. The bulk of foreign investment is directed to the development of enterprises in the real sector and their technical and technological modernization.

Kalit so'zlar: iqtisodiyot, rivojlantirish, iqtisodiy soha, tashqi iqtisodiy faoliyat, tashqi savdo, investitsiya, raqobat, eksport, import, xorijiy davlatlar, ekspert, kredit, tashqi savdo aylanmasi, xalqaro bozor, yuridik yoki jismoniy shaxs, faol tashqi savdo balansi, eksportyor, importyor.

Ключевые слова: экономика, развитие, сфера экономики, внешнеэкономическая деятельность, внешняя торговля, инвестиции, конкуренция, экспорт, импорт, зарубежные страны, эксперт, кредит, внешнеторговый оборот, международный рынок, юридическое или физическое лицо, активный внешнеторговый баланс, экспортёр, импортёр.

Key words: economy, development, economic sphere, foreign economic activity, foreign trade, investment, competition, export, import, foreign countries, expert, credit, foreign trade turnover, international market, legal entity or individual, active foreign trade balance, exporter, importer.

“Iqtisodiyotimizning barqaror sur’atlar bilan o’sishini ta’minlashdek muhim tamoyil va ustuvor vazifani amalga oshirish, davlat rahbari sifatida men uchun strategik vazifa bo’lib qoladi. Biz avvalo iqtisodiyotni isloh qilish va erkinlashtirish borasidagi ishlarimizni yanada chuqurlashtirish, uning soha va tarmoqlarini tarkibiy jihatdan o’zgartirish bo’yicha boshlangan ishlarni jadallashtirishimiz kerak.” [10]

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev

KIRISH

Bugungi kunda mamlakatimizdagi islohotlar, eng avvalo, dunyoda, shu jumladan, jahon iqtisodiyoti konyunkturasida yuz berayotgan turli o’zgarishlarga mos holda amalga oshirilmoqda. Tanlab olgan yo’limiz global inqirozdan keyin jahon iqtisodiyoti rivojlanish sur’atlari pasaygan bir sharoitda o’zining barqarorligi va hayotiyligini ko’rsatayotir. Mamlakatimizda keyingi yillarda tashqi siyosat sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar mintaqamizda tinchlik va barqarorlikni mustahkamlashga, mamlakatimizning xalqaro maydondagi salohiyatini kengaytirishga va xorijiy davlatlar bilan keng qamrovli hamda o’zaro manfaatli aloqalarini rivojlantirishga xizmat qilib kelmoqda.

So’nggi yillarda muhtaram Prezidentimiz Shavkat Miromonovich Mirziyoyev tashabbusi bilan O‘zbekiston hayotining ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy, madaniy-ma’rifiy va boshqa sohalarda muhim va dolzarb ulkan islohot hamda o’zgarishlar izchil amalga oshirilmoqda. 2020-yilda pandemiya oqibatida yuzaga kelgan xalqaro miqyosdagi iqtisodiy va ijtimoiy qiyinchiliklar, ayrim mintaqalardagi umumiy ahvol va davlatlararo munosabatlarning keskinlashishi tashqi siyosatimizdan yangi maqsad va yondashuvlarni talab etmoqda. [5]

O‘zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligining 30 yilligini izchil ichki islohotlar va yangilangan tashqi siyosat bilan kutib olmoqda. Mamlakat ichki hayotida kuzatilayotgan ochiqlik, innovatsiya va yangilanishlar, shuningdek, iqtisodiy liberallashtirish, bozorni rivojlantirish, tadbirkorlik muhitini yaxshilash, raqamlashtirish, yangi texnologiyalarni joriy qilish, ta’lim va ma’rifat, fuqarolar faolligi va inson huquqlari himoyasiga e’tibor – bularning barchasi, shubhasiz, mamlakatimizning tashqi siyosatiga ta’sir o’tkazmoqda.

Ta’kidlash kerakki, iqtisodiyotning yetakchi tarmoqlarida tarkibiy o’zgarishlarni amalga oshirish va bu sohalarni diversifikatsiya qilishga qaratilayotgan ulkan e’tibor eksport hajmi, uning tarkibi va sifatiga ijobiy ta’sir ko’rsatdi. Jahon bozorlarida raqobat tobora kuchayib borayotgan bugungi sharoitda iqtisodiyotimizning raqobatdoshligini tubdan oshirish, eksportga mahsulot chiqaradigan korxonalarini qo’llab-quvvatlashni kuchaytirish, fermer xo’jaliklari, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub’ektlarining eksport faoliyatidagi ishtirokini har tomonlama rag’batlantirish ustuvor ahamiyat kasb

etadi. Aynan ana shu sohalarda hali foydalanilmagan ulkan imkoniyat va salohiyat ko'p.

Aksariyat xalqaro ekspertlar va xorijiy siyosatchilar fikricha, bugun O'zbekiston o'zining misli ko'rilmagan ochiqligi va jadalligi bilan ajralib turgan izchil, aniq va konstruktiv siyosat yuritmoqda. Mamlakatimizning iqtisodiy ochiqligi hamda investitsiyalar va biznes uchun jozibadorligi, barcha muammoli masalalarni yakdillik, o'zaro hurmat va hamjihatlik asosida hal etishga intilish, dunyoning yetakchi davlatlari va boshqa mamlakatlari bilan muvozanatli va o'zaro manfaatli aloqalar yuritish, siyosiy ishonch va xalqaro huquqqa rioya etilishi asosidagi o'zaro hamkorlikka intilish – bizning xorijiy sheriklarimiz O'zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev olib borayotgan tashqi siyosiy kursni aynan ana shunday tavsiflamoqda. [9]

Bugungi kunda tashqi savdo respublikamiz iqtisodiy faoliyatining asosiy qismi bo'lib xizmat qilmoqda. Ushbu sohada davom ettirilayotgan islohotlar mahalliy va xalqaro bozorlarni mahsulot va xizmatlar bilan ta'minlash imkonini bermoqda. Yurtimizda tashqi iqtisodiy faoliyatni rivojlantirish borasida amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlar va dunyo mamlakatlari bilan olib borilayotgan mustahkam aloqalar natijasida mamlakatimizning eksport salohiyati oshib bormoqda.

Shuningdek, hukumatimiz tomonidan bir qator soliq, bojxona imtiyozlarining yaratilishi, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish va raqobatbardosh mahsulotlarni ishlab chiqarilishi milliy mahsulotlarimizni tashqi bozorlarda mustahkam o'rin egallashlari uchun zamin yaratmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI.

Jahon iqtisodiyotidagi inqiroz hodisalari bilan tavsiflangan globallashuvning zamonaviy bosqichi davlatlar o'rtasidagi tashqi iqtisodiy aloqalarning tabiati va shakllariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Rivojlangan va ayrim rivojlanayotgan davlatlarning jadal rivojlanishi bilan bir qatorda, mamlakatlar o'rtasida nisbatan kichik davlatlar guruhi doirasida xizmatlar, kapital, mehnat va axborot mahsulotlarining xalqaro oqimlari o'rtasida farqlanish kuchaymoqda. Rivojlanayotgan mamlakatlar so'nggi o'n yil ichida xalqaro tizimda o'z pozitsiyalarini kuchaytirgan bo'lsa-da, shu bilan birga, rivojlangan davlatlar o'zlarining ilmiy va texnologik afzalliklariga tayanib, ishlab chiqarishda innovatsiyalarni rag'batlantirib, jahon iqtisodiyotida etakchilar bo'lib, ular xalqaro tovar va xizmatlar savdosida bir tomonlama afzalliklarga ega bo'lishga imkon beradi. [1]

Xeksher-Olinning savdo nazariyasi sifatida mashhur bo'lgan nazariya birinchi o'ringa ishlab chiqarish chiqimlarini emas, balki qanday resurslar ana shu chiqimlarga kirishini qo'yadi, chunki mamlakatlar chiqimlarida ularda ortiqcha mavjud bo'lgan resurslardan foydalanilgan tovarlarni eksport qilishga intiladilar.

Boshqa nazariy qarashlar xam mavjud. Lekin ular orasidan, birinchidan, olimlar va amaliyotchilar o'rtasida keng tarqalganini, ikkinchidan, makroiqtisodiy tUSDaligi ifodalangan va uchinchidan, eng umumlashgani bilan ajralib turadiganlarini olamiz.

Xalqaro savdo mazmuniga doir biz bayon etgan barcha yondashuvlarni ancha osonlik bilan dastlabki ikki qarashga kiritisa bo'ladi. Zero, ravshanki, mamlakatda ortiqcha bo'lgan resurslar sarflanadigan maxsulot ham, tovarning hayot sikli xam, miqyos samaralari ham — ularning barchasi ishlab chiqarish chiqimlariga bevosita aloqadordir. Shuning uchun dastlabki ikki qarash — eng universal doktrinalar bo'lib, qolganlari esa ularni aniqlashtirish hisoblanadi.

Shuni ta'kidlash joizki, xalqaro savdo tashqi iqtisodiy faoliyat barcha qolgan shakllari va turlarining boshlang'ich, muvofiqlashtiruvchi va ko'paytiruvchi negizi hisoblanadi. Tashqi iqtisodiy faoliyatning xorijiy sarmoyani jalb etishdek shaklining samaradorligi xam uning darajasiga bog'liqdir. Savdodagi qonun hujjatlari tomonidan belgilangan va boshqa cheklashlar investitsiya jarayonlarida aks etadi. [2]

Iqtisodiyotda erishilgan yutuqlarimizni yanada mustahkamlash uchun mamlakatimizda bozor islohotlarni jamiyat miqyosida yanada chuqurlashtirish hamda erkinlashtirish zarur. Ana shundagina butun mamlakatni modernizatsiya qilish zaminida aholi turmush darajasini yuksaltirish mumkin bo'ladi. Korxonalar faoliyati avvalo bozorni bilishga, oxirgi natijani bashorat qila olishga to'g'ridan to'g'ri bog'liq bo'lgan xo'jalik faoliyati asosiy yo'nalishlarini, oxirgi foyda miqdorini baholagan holda bozorga mo'ljallanadi. Pirovard maqsadda bozorni, tayin bir iste'molchini ko'zlash, raqiblar va raqobat usullarini puxta o'rganish yutuq va barqarorlik garovi bo'lib bormoqda. Bozor talabini bilish korxonalariga iste'molchilarning talabiga muvofiq ravishda tovar resurslarini shakllantirish imkoniyatini beradi. Milliy iqtisodiyotimizni shakllantirish jarayoni nazariy jihatdan qayta ko'rib chiqilmoqda hamda sog'lom aql-idroq, jahon xo'jaligi tajribasi, umuminsoniy qadriyatlarining ustuvorligi va jamiyat hayoti barcha qirralarini demokratiyalash talablariga muvofiq ravishda o'zgarib bormoqda. Qisqa muddat ichida tijorat, axborot va reklama ramzi bo'lgan marketing ommaviyligi juda kuchayib ketdi. Bozor munosabatlarining ravnaq topishida erkin raqobat va aholi turmush farovonligini ta'minlashda marketing muhim ahamiyat kasb etadi. Oziq-ovqat sanoati korxonalarini rivojlantirishda faol marketingdan foydalanish, avvalambor, marketing sohasidagi izlanishlarning mohiyatiga, mazmuniga va yo'nalishiga asoslanadi.

Oziq-ovqat sanoati korxonalarini rivojlantirishda faol marketingdan foydalanishning yalpi faol marketingdan foydalanishda, uni boshqarishda, rejalashtirishda va nazorat etishda muhim ahamiyatga ega bo'lishi zamonaviy marketing asosiy xususiyatlaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Oziq-ovqat sanoati korxonalarini rivojlantirishda faol marketingdan foydalanishni yuqori darajada bo'lishi, uning ko'lami, tahliliy va qayta ishlash jarayonlarida foydalaniladigan

uslublar yig'indisi, bevosita korxonaning marketing strategiyasini belgilashda hamda amalga oshirishda tayanch nuqtalardan biri hisoblanadi.

Korxonalarining ichki bozorda munosib o'rinlarni egallashlarida marketing faoliyatini samarali tashkil etish muhim ahamiyatga ega. Chunki, zamonaviy raqobat nafaqat maqsadli bozorni topish, balki potentsial xaridorni aniqlash, uning shakllanishi va ko'lamining ortishi borasidagi urinishlar bilan ajralib turadi. Ishlab chiqarishda faol marketingdan foydalanish ahamiyatining oshib borishiga yana bir sabab, bu mamlakatimizda barcha mulkchilik shakllariga asoslangan iqtisodiyotning shakllanishi va uning tobora jadal sur'atlar bilan rivojlanishidir. Korxonalar oldida turgan asosiy vazifalardan biri bu potentsial xaridorni aniqlash, faol marketingdan foydalanishni shakllantirish va bozorda yuqori mavqega ega bo'lish hisoblanadi. Bu vazifani hal etishda muntazam va samarali faol marketingdan foydalanish korxonalar ravnaqini belgilashda muhim ahamiyatga ega.

Tashqi iqtisodiy faoliyat-bu turli mamlakatlardan kelgan korxonalarining savdo bitimlari bilan bog'liq. Tashqi iqtisodiy faoliyatga xalqaro ko'rgazmalar, investitsiyalar va qo'shma ishlab chiqarish kiradi. Lekin tashqi savdo asosiy qismi - xalqaro savdo. Savdo qilish uchun kompaniyalar tovarlarni davlatlarning bojxona chegaralari orqali ko'chirishlari kerak. Tashqi iqtisodiy faoliyat mutaxassislari bunday bitimlar uchun javobgardir. [16]

Tashqi iqtisodiy faoliyat yoki tashqi iqtisodiy faoliyat tovarlar va xizmatlarni eksport qilish yoki import qilish bilan bog'liq iqtisodiy faoliyatdir. Boshqacha aytganda, bu chet el bilan milliy vakilning savdosi. Bu holatda savdo-sotiq nafaqat tovarlarni sotib olish va sotish, balki xalqaro loyihalarni amalga oshirish, shuningdek, investitsiyalar va kreditlar bilan bog'liq faoliyatni ham tushunish mumkin. Tashqi iqtisodiy faoliyat ishtirokchilari davlat hokimiyati organlari, tijorat va davlat korxonalari hamda jismoniy shaxslar bo'lishi mumkin.

Tashqi iqtisodiy faoliyatni amalga oshirish bojxona qonunchiligiga muvofiq amalga oshiriladi.

Iqtisodiyotning o'sishi sharoitida katta va kichik biznesning ko'plab rus korxonalari jahon bozoriga kirishmoqda. Har yili ko'plab xalqaro shartnomalar tuziladi, nafaqat tovarlar, balki uskunalari ham sotib olinadi va eksport mavzusi nafaqat xom ashyo, balki o'z mahsulotlarini ham o'z ichiga oladi. Bunday faoliyatni amalga oshirish orqali Rossiya kompaniyalari tashqi iqtisodiy faoliyat ishtirokchilari bo'lishadi. [17]

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tashqi iqtisodiy aloqalar haqida ilmiy maqola yozish uchun tashqi iqtisodiy faoliyat bo'yicha barcha adabiyotlar o'rganib chiqildi. Tashqi iqtisodiy faoliyat bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar o'rganildi. O'rganilgan adabiyotlar natijasida mavzu to'liq yoritib berildi. Mavzuni yoritish jarayonida guruhlash, sintez

qilish, statistik ma'lumotlarni tahlil qilish, analiz qilish metodlaridan foydalanildi. Xorijiy mamlakatlar bilan hamkorlikda olib borilayotgan islohotlar ko'rib chiqildi. Jadvallarda tegishlicha shakllantirildi va solishtirildi. Mavzuni yoritishda "O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistika Qo'mitasi ma'lumotlari", O'zbekiston Respublikasi Tashqi Iqtisodiy Faoliyat To'g'risida" gi Qonuni asos qilib olindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekiston Respublikasi Tashqi Iqtisodiy Faoliyat To'g'risida" gi Qonunning 3-moddasiga binoan:

Tashqi iqtisodiy faoliyat deganda O'zbekiston Respublikasi yuridik va jismoniy shaxslarining xorijiy davlatlarning yuridik va jismoniy shaxslari, shuningdek xalqaro tashkilotlar bilan o'zaro foydali iqtisodiy aloqalarni o'rnatish va rivojlantirishga qaratilgan faoliyati tushuniladi.

O'zbekiston Respublikasida ro'yxatga olingan yuridik shaxslar, shuningdek O'zbekiston Respublikasining hududida doimiy yashash joyiga ega bo'lgan va yakka tartibdagi tadbirkor sifatida ro'yxatga olingan jismoniy shaxslar tashqi iqtisodiy faoliyat bilan shug'ullanishga haqlidir. O'zbekiston Respublikasining davlat organlari, agar qonun hujjatlarida boshqacha qoida belgilanmagan bo'lsa, tashqi iqtisodiy faoliyatni amalga oshirishlari mumkin. [13]

Tashqi iqtisodiy faoliyatning asosiy prinsiplari quyidagilardan iborat:

- tashqi iqtisodiy faoliyat sub'ektlarining erkinligi va iqtisodiy mustaqilligi;
- tashqi iqtisodiy faoliyat sub'ektlarining tengligi;
- savdo-iqtisodiy munosabatlarni amalga oshirishda kamsitishlarga yo'l qo'yilmasligi;
- tashqi iqtisodiy faoliyatni amalga oshirishdan o'zaro manfaatdorlik;
- tashqi iqtisodiy faoliyat sub'ektlarining huquqlari va qonuniy manfaatlari davlat tomonidan himoya qilinishi.

Oldi-sotdi yoki ayirboshlash obyekti bo'lgan tovarlar, ishlar (xizmatlar), har qanday mol-mulkka, shu jumladan, qimmatli qog'ozlar, valyuta qimmatliklariga, elektr, issiqlik energiyasi va boshqa turdagi energiyaga, transport vositalariga, intellektual mulk obyektlariga nisbatan, tashqi iqtisodiy faoliyatda foydalanilishi qonun hujjatlari bilan taqiqlanganlarini istisno etganda, tashqi iqtisodiy faoliyat amalga oshirilishi mumkin. [7]

Tashqi iqtisodiy faoliyatning asosiy yo'nalishlari quyidagilardir:

1. xalqaro iqtisodiy va moliyaviy hamkorlik;
2. tashqi savdo faoliyati;
3. chet el investitsiyalarini jalb qilish;
4. O'zbekiston Respublikasidan tashqaridagi investitsiya faoliyati.

Tashqi savdo faoliyati xalqaro tovarlar, ishlar (xizmatlar) savdosi sohasidagi tadbirkorlik faoliyatidir. Tashqi savdo faoliyati tovarlarni, ishlarni (xizmatlarni) eksport va import qilish yo‘li bilan amalga oshiriladi. [8]

Tovarlarning O‘zbekiston Respublikasi bojxona hududidan ularni qayta olib kirish to‘g‘risidagi majburiyatni olmasdan olib chiqib ketilishi, agar qonun hujjatlarida boshqacha qoida belgilanmagan bo‘lsa, tovarlar eksportidir.

O‘zbekiston Respublikasining yuridik yoki jismoniy shaxsi tomonidan xorijiy davlatning yuridik yoki jismoniy shaxsi uchun ishlar bajarish (xizmatlar ko‘rsatish), ularning bajarilish (ko‘rsatilish) joyidan qat‘i nazar, ishlar (xizmatlar) eksportidir.

Tovarlarning O‘zbekiston Respublikasi bojxona hududiga ularni qayta olib chiqib ketish to‘g‘risidagi majburiyatni olmasdan olib kirilishi tovarlar importidir. Xorijiy davlatning yuridik yoki jismoniy shaxsi tomonidan O‘zbekiston Respublikasining yuridik yoki jismoniy shaxsi uchun ishlar bajarish (xizmatlar ko‘rsatish), ularning bajarilish (ko‘rsatilish) joyidan qat‘i nazar, ishlar (xizmatlar) importidir.

Chet ellik investorlar tomonidan tadbirkorlik faoliyati ob‘ektlariga hamda qonun hujjatlarida taqiqlanmagan faoliyatning boshqa turlariga kiritilayotgan moddiy va nomoddiy ne‘matlarning barcha turlari hamda ularga bo‘lgan huquqlar, shu jumladan intellektual mulkka bo‘lgan huquqlar, shuningdek chet el investitsiyalaridan olinadigan har qanday daromad O‘zbekiston Respublikasi hududidagi chet el investitsiyalari deb e‘tirof etiladi. [11]

O‘zbekiston Respublikasi hududida chet el investitsiyalarini amalga oshirish shakllari va tartibi qonun hujjatlari bilan belgilanadi. O‘zbekiston Respublikasidan tashqaridagi investitsiya faoliyati O‘zbekiston Respublikasidan tashqaridagi tadbirkorlik va boshqa faoliyat ob‘ektlariga moddiy va nomoddiy ne‘matlarni hamda ularga bo‘lgan huquqlarni qo‘yish bilan bog‘liq tashqi iqtisodiy faoliyat sub‘ektlari harakatlarining yig‘indisi O‘zbekiston Respublikasidan tashqaridagi investitsiya faoliyati deb e‘tirof etiladi. [6]

O‘zbekiston Respublikasida tovarlar tashqi savdosi statistik ko‘rsatkichlarini shakllantirishda, Tashqi iqtisodiy faoliyat tovar nomenklaturasi (keyingi o‘rinlarda TIF TN) bilan birgalikda, Birlashgan Millatlar Tashkilotining Xalqaro standartlashgan savdo tasniflagichi (keyingi o‘rinlarda – XSST) ishlatiladi. Bu o‘z navbatida tahliliy maqsadlarda eksport va import qilinadigan tovarlarni 10 ta katta qismga guruhlash uchun imkon beradi. Tovarlarni XSST bo‘yicha kodlashtirish, TIF TN va XSST o‘rtasida o‘tish kalitlari yordamida amalga oshiriladi. [15]

O‘zbekiston jahonning 174 ta mamlakatlari bilan savdo aloqalarini amalga oshirib kelmoqda. 2023- yilning yanvar-avgust oylari yakuni bilan respublikaning tashqi savdo aylanmasi (matnda TSA) 24 963,7 mln. AQSH dollarini tashkil etib, 2022- yilga nisbatan 383,1 mln. AQSH dollariga yoki 1,6 % ga ko‘paydi.

TSAda eksport hajmi 9 277,9 mln. AQSH dollariga (20,1 % ga kamaydi) va import hajmi 15 685,8 mln. AQSH dollariga (20,9 % ga ko‘paydi) yetdi. Hisobot davrida – 6 407,9 mln. AQSH dollari qiymatida passiv tashqi savdo balansi qayd etildi. [12]

Tashqi iqtisodiy faoliyat bo‘yicha 20 ta yirik hamkor-davlatlar orasidan to‘rtta davlatda faol tashqi savdo balansi kuzatilgan, xususan, Afg‘oniston, Qirg‘iz Respublikasi, Tojikiston va Turkiya shular jumlasidandir. Qolgan 16 ta davlatlar bilan passiv tashqi savdo balansi saqlanib qolmoqda.

TSAning nisbatan salmoqli hissasi Xitoy Xalq Respublikasida (19,2 %), Rossiya Federatsiyasida (17,9 %), Qozog‘istonda (9,9 %), Turkiyada (8,6 %), Koreya Respublikasida (4,8 %), Qirg‘iz Respublikasi (2,4 %) va Germaniyada (1,9%) qayd etilgan.

2023- yilning yanvar-avgust oylarida, O‘zbekiston Respublikasi tashqi savdo aylanmasining uchdan bir qismi yoki 37,9 % i MDH davlatlariga to‘g‘ri kelib, tashqi savdo aylanmasidagi 2022- yilning mos davriga nisbatan ulushi 7,8 % ga ko‘paygan. Boshqa xorijiy davlatlarning TSAsi 2022- yilning yanvar-avgust oylarida 2021- yilning mos davriga nisbatan 4,7 % ga kamaydi va jami TSAdagi ulushi 62,1 % ni tashkil etdi.

O‘zbekiston Respublikasining MDH mamlakatlari bilan tashqi savdo aylanmasi 2023- yil yanvar-iyul holatiga ko‘ra 9 467,1 mln. AQSH dollarini tashkil etdi. Shundan eksport – 3 280,4 mln. AQSH dollariga yetgan bo‘lsa, import – 6 186,7 mln. AQSH dollari qiymatida qayd etildi.

O‘zbekiston Respublikasining MDH mamlakatlari bilan tashqi savdo aylanmasining eng yuqori hajmlari Rossiya Federatsiyasi (47,2 %), Qozog‘iston (26,2 %) hamda Qirg‘iz Respublikasi (6,3 %) davlatlari bilan qayd etildi. O‘zbekiston Respublikasining Yevroosiyo iqtisodiy ittifoqiga a‘zo davlatlar bilan tashqi savdo aylanmasi 7 812,7 million AQSH dollarini tashkil etdi. Shundan eksport hajmi 2 541,3 mln AQSH dollari, import hajmi esa 5 271,4 mln AQSH dollariga yetdi. [3]

**О‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI TASHQI SAVDO
AYLANMASI VA BALANSI**
(yanvar-avgust, mln. AQSH dollar)

1-jadval

Ko‘rsatkichlar	2023 yil	2022 yil	O‘shish sur‘ati, % da	Jamiga nisbatan, % da
Tashqi savdo aylanmasi	24 580,6	24 963,7	101,6	x
Eksport	11 607,9	9 277,9	79,9	100,0
Tovarlar	4 496,3	6281,2	139,7	67,7

Xizmatlar	1 307,2	1 610,2	123,2	17,4
Oltin	5 804,4	1 386,5	23,9	14,9
Import	12 972,7	15 685,8	120,9	100,0
Tovarlar	12 207,5	14 664,6	120,1	93,5
Xizmatlar	765,2	1 021,2	133,5	6,5
Saldo	-1 364,8	-6 407,9	x	x
Tovarlar	-1 906,8	-6 996,9	x	x
Oltinsiz	-7 711,2	-8 383,4	x	x
Xizmatlar	542,0	589,0	x	x
Eksport (oltinsiz hajm)	5 803,5	7 891,4	136,0	x

Joriy yilning yanvar-avgust oylarida mamlakatning eksportyorlari soni 5 527 tani tashkil etib, ular tomonidan 7 891,4 mln. AQSH dollari (oltin eksportidan tashqari) qiymatidagi (2023- yilning mos davriga nisbatan 36,0 % ga ko‘paydi) tovar va xizmatlar eksport qilinishi ta’minlandi.

Eksport tarkibida tovarlar ulushi 82,6 % ni tashkil etib, ular sanoat tovarlari (30,0 %), oziq-ovqat mahsulotlari va tirik hayvonlar (8,7 %) va kimyoviy vositalar va boshqa toifalarga kiritilmagan shunga o‘xshash mahsulotlar (7,2 %) hissasiga to‘g‘ri kelmoqda.

2022- yilning yanvar-avgust oylari yakunida eksport bo‘yicha asosiy hamkor davlatlar tarkibida XXR (eksport umumiy hajmining 17,0 % i) va Rossiya Federatsiyasi (13,7 %) davlatlari yetakchilik qildi. Mazkur yetti yirik davlatlarning jami eksportdagi ulushi 64,0 % ni tashkil etdi.

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASINING ASOSIY HAMKOR DAVLATLARGA
AMALGA OSHIRGAN EKSPORTI HAJMI VA O‘SISH SUR‘ATLARI**
(yanvar-avgust, yillar kesimida)

2-jadval

Davlatlar	Mln. AQSH dollari		O‘shish sur‘ati, % da		O‘rin	
	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Xitoy Xalq Respublikasi	1 187,9	1 577,6	68,4	132,9	1	1
Rossiya Federatsiyasi	933,0	1 274,7	59,2	136,6	2	2
Turkiya	553,5	1 120,0	71,6	202,3	4	3

Qozog‘iston	556,9	736,7	62,2	132,3	3	4
Qirg‘iz Respublikasi	478,6	490,2	99,4	102,4	5	5
Afg‘oniston	464,3	441,9	128,3	95,2	6	6

2023- yilning yanvar-avgust oylarida import hajmi 15 685,8 mln. AQSH dollarini va 2022- yilga nisbatan 120,9 % ni tashkil etdi. Import tarkibida eng katta ulush, mashinalar va transport asbob-uskunalari (33,6 %), sanoat tovarlari (18,3 %) hamda kimyoviy vositalar va boshqa toifalarga kiritilmagan shunga o‘xshash mahsulotlar (14,0 %) hisobiga to‘g‘ri keldi.

Tovarlar importi dinamikasi tahliliga ko‘ra, 2022- yilning yanvar-avgustida import qilingan tovarlar hajmi, o‘tgan yilning mos davriga nisbatan 2 457,1 mln. AQSH dollariga ko‘paydi va 14 664,6 mln. AQSH dollarini tashkil etdi. Xizmatlar importi esa 1 021,2 mln.

AQSH dollariga yetdi. 2022- yilning yanvar-avgust oylari yakuni bo‘yicha O‘zbekiston Respublikasi tomonidan 153 davlatdan tovarlar va xizmatlar importi amalga oshirildi.

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASINING ASOSIY HAMKOR DAVLATLARGA AMALGA OSHIRGAN IMPORTI HAJMI VA O‘SISH SUR‘ATLARI
(yanvar-avgust, yillar kesimida)

3-jadval

Davlatlar	Mln. AQSH dollari		O‘shish sur‘ati, % da		O‘rin	
	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Xitoy Xalq Respublikasi	2 833,9	3 213,9	87,7	113,4	1	1
Rossiya Federatsiyasi	2 652,9	3 197,9	104,8	120,5	2	2
Qozog‘iston	1 212,9	1 746,0	90,3	144,0	4	3
Koreya Respublikasi	1 419,8	1 166,3	79,4	82,1	3	4
Turkiya	676,8	1 029,8	79,3	152,1	5	5
Germaniya	436,4	434,8	70,2	99,6	6	6

2022- yilning yanvar-iyun oylarida O‘zbekiston Respublikasida iqtisodiy va ijtimoiy sohalarni rivojlantirish uchun jami moliyalashtirish manbalari hisobidan 103,1 trln. so‘m o‘zlashtirildi. Dollar ekvivalentida 9,8 mlrd. AQSH doll. o‘zlashtirilgan bo‘lib, o‘tgan yilning mos davriga nisbatan 105,9 % ni tashkil etdi. [4]

2022- yilning yanvar-iyunida 43 685,5 mlrd. so‘m (dollar ekvivalentida 4,2 mlrd. AQSH doll.) yoki 2021- yilning yanvar-iyuniga nisbatan 96,8 % asosiy kapitalga xorijiy investitsiya va kreditlar o‘zlashtirildi.

Xorijiy investitsiya va kreditlarning jami asosiy kapitalga o‘zlashtirilgan investitsiyalardagi ulushi 42,4 % ni tashkil etdi. Xorijiy investitsiya va kreditlar tarkibida xorijiy investitsiyalar 14756,4 mlrd. so‘mni va mos ravishda xorijiy kreditlar 28 929,1 mlrd. so‘mni tashkil qildi. O‘zlashtirilgan jami xorijiy investitsiya va kreditlarning 11 338,6 mlrd. so‘mini to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar tashkil etdi, O‘zbekiston Respublikasi davlat kafolati ostidagi xorijiy kreditlar 9 157,0 mlrd. so‘mni, boshqa xorijiy investitsiyalar va kafolatlanmagan kreditlar 23 189,9 mlrd. so‘mni tashkil etdi. Xorijiy investitsiya va kreditlarning o‘tgan yilning mos davriga nisbatan o‘shish sur‘ati 96,8 % ni tashkil etdi. [14]

Qayta ishlash sanoatida xorijiy investitsiya va kreditlar salmoqli hajmda o‘zlashtirilib, 17 835,6 mlrd. so‘mni yoki jami investitsiyalarning 40,8 % ini tashkil etdi. Shuningdek, uning tarkibida to‘qimachilik va kiyim-kechak mahsulotlarini ishlab chiqarish faoliyat turida 11,2 % yoki 4 853,7 mlrd. so‘m, boshqa nometall mineral mahsulotlar ishlab chiqarishda 8,9 % yoki 3 878,3 mlrd. so‘m, metallurgiya sanoatida bo‘yicha 8,5 % yoki 3 700,6 mlrd. so‘m investitsiyalar o‘zlashtirildi.

Asosiy kapitalga o‘zlashtirilgan xorijiy investitsiyalarning asosiy qismi ya‘ni 58,6 % i to‘rtta investor mamlakat hissasiga to‘g‘ri keladi: Xitoy – 22,3 %, Rossiya – 21,5 %, Turkiya – 7,5 % va Germaniya – 7,3 %. Quyidagi diagramma orqali investor mamlakatlar bo‘yicha jalb qilingan investitsiyalarni salmog‘ini ko‘rish mumkin:

Diagramma

Tashqi savdo respublikamiz iqtisodiy faoliyatining asosiy qismi bo`lib xizmat qilmoqda. Ushbu sohada davom ettirilayotgan islohotlar mahalliy va xalqaro bozorlarni mahsulot va xizmatlar bilan ta`minlash imkonini bermoqda. Bugungi kunda O`zbekiston xalqaro hamjamiyatda o`z ovozigaga ega bo`lib, nufuzli xalqaro tashkilotlar a`zosi hisoblanadi. Dunyoning yetakchi sanoati rivojlangan davlatlar bilan siyosiy-diplomatik, savdo-iqtisodiy va madaniy aloqalar o`rnatilmoqda. Boshqa davlatlar bilan erishilgan savdo munosabatlari respublikamizda ishlab chiqarilayotgan mahsulot eksportini oshishiga, o`z navbatida uni dunyoning rivojlangan davlatlar qatoriga qo`shilish imkoniyatini bermoqda. Yurtimizda tashqi iqtisodiy faoliyatni rivojlantirish borasida amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlar va dunyo mamlakatlari bilan olib borilayotgan mustahkam aloqalar natijasida mamlakatimizning eksport salohiyati oshib bermoqda. Shuningdek, hukumatimiz tomonidan bir qator soliq, bojxona imtiyozlarining yaratilishi, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish va raqobatbardosh mahsulotlarni ishlab chiqarilishi milliy mahsulotlarimizni tashqi bozorlarda mustahkam o`rin egallashlari uchun zamin yaratmoqda.

Tashqi bozorda faoliyat yuritish nuqtai-nazaridan iqtisodiyotning barcha tarmoqlarini 2 guruhga ajratish mumkin:

1) alohida milliy bozorlarga xizmat ko`rsatuvchi ko`p millatli tarmoqlar, bunda har bir tarmoq (ozuq-ovqat sanoati, chakana savdo, sug`urta) qabul qiluvchi mamlakatga qarab o`z xususiyatiga ega bo`ladi.

2) butun jahon bozorini hisobga olgan iste`molchi-davlatlarda talab xususiyatlarini minimal aks ettiruvchi global tarmoqlar (fuqaro aviatsiyasi, televidenie, yarim o`tkazuvchilar ishlab chiqarish) ning mavjudligi.

Tashqi iqtisodiy siyosat tashqi iqtisodiy aloqalarni tartibga solish rejimini aniqlash va mamlakatning xalqaro mehnat taqsimotida ishtirokini optimallashtirish bo`yicha davlat va uning organlarining maqsadga yo`nalitirilgan faoliyatini ko`zda tutadi.

Jahon tajribasida TISni tartibga solishning ikki modeli mavjud. Birinchi model-eksportga, ikkinchi esa - import o`rnini bosishiga yo`naltirilgan. Birinchi modelga avvalambor AQSH, ikkinchi jahon urushidan so`ng g`arbiy Yevropa mamlakatlari, Yaponiya, ulardan keyin yangi industrial davlatlar amal qilishdi. MDX mamlakatlarining jahon iqtisodiyotiga integratsiyasida samarali strategiya bo`lib iqtisodiyotni eksportni faol o`sishiga yo`naltirilgan qayta qurish hisoblanadi. Jahon tajribasi ko`rsatganidek, TIS samaradorligini asosiy va iqtisodiy xavfsizlik sharti bo`lib eksport salohiyatini rivojlantirish va milliy eksportlarini har tomonlama qo`llab-quvvatlash hisoblanadi. MDX mamlakatlari uchun bu ayniqsa muhim, negaki eksportni rivojlantirish orqali savdo balansining ijobiy saldosi saqlab qolishga erishish va tashqi qarzdorlikni qoplash mumkin. Tashqi iqtisodiy faoliyatni davlat tomonidan boshqarilishining xalqaro tajribasi hozirgi vaqtda O`zbekistonda

qo'llanilmoqda. Tashqi iqtisodiy faoliyatni davlat tomonidan tartibga solishdagi yangilik–davlatning roliga yondashishidadir. Bu yangi yondashuv davlatning ahamiyatini asoslaydigan tamoyillar, TIFni tartibga solishning vazifalari, mazmuni va ularning o'zaro nisbati tubdan o'zgartirmoqda.

TIF ni davlat tomonidan boshqarish uni moliyaviy, valyuta, kredit, bojxona tariff va tarifdan tashqari tartibga solish,eksport nazoratini ta'minlashni, tovarlarni olib kirish va olib ketish munosabati bilan sertifikatlash sohasidagi siyosatini belgilab olishdan iborat. Bunday boshqarishning barcha yo'nalishlari amaldagi qonunchilikka asoslanadi. Davlatning eng muhim vazifalaridan biri tashqi iqtisodiy faoliyat va u asosida tashqi iqtisodiy siyosatning boshqa mamlakatlar bilan hamkorlik qiladigan qoidasini ishlab chiqishdir. Davlat tomonidan boshqarish (tartibga solish) ning maqsadi-barcha darajadagi foydali tashqi iqtisodiy faoliyatni ta'minlovchi huquqiy iqtisodiy va tashkiliy sharoitlarni yaratishdir. Bu bosqichda eksportni rivojlantirish davlat dasturida belgilangan strategik maqsadni amalga oshirish uchun sharoit yaratish zarur: eksport qilinadigan mahsulot sifatini yaratish, eksportning tovar va geografik strukturasi takomillashtirish kerak.Xalqaro amaliyotga ko'ra, O'zbekiston o'z strategik maqsadlarga erishishiga yordam beradigan tashqi savdo sohasidagi masalalarni yechishi zarur.

Bunda, **birinchidan**, Respublikaning Umumjahon Savdo Tashkilotiga kirishi to'g'risida boradi, ya'ni O'zbekistonning har qanday mamlakat bilan ikki tomonlama tashqi savdo siyosati borasida UST tizimlarida savdo bahslarini ko'rib chiqish imkoniyatlari, O'zbekiston tovarlariga miqdoriy cheklashlar kiritish jarayonini murakkablashtirish, qarshi talablarni kelishish va boshqa ko'plab imkoniyatlarni beruvchi ko'p tomonlama siyosatga aylandi.

Ikkinchidan, bu xorijiy mamlakatlar bilan o'zaro savdoni erkinlashtirish, manfaatdor mamlakatlar orasidagi savdo oqimining tuzilishi va o'zgarishi masalalarini savdo-iqtisodiy hamkorlik bo'yicha hukumatlararo komissiyalar darajasida yechishdir. O'zbekiston va YeI orasida imzolangan hamkorlik to'g'risidagi bitim o'zbek tovarlarining YeIga a'zo mamlakatlar bozorlariga kirishiga yordam beradi, uning asosida O'zbekiston va bir qancha Yevropa mamlakatlari o'rtasida milliy buyumlarni GFR xududiga kiritishning sharoitlari to'g'risidagi bitim imzolandi.

Uchinchidan, tashqi siyosat sohasidagi vazifa mintaqaviy guruhlariga a'zo mamlakatlarning kollektiv proteksionizmga qarshi turish imkonini beruvchi savdo-siyosiy birlashmalar tuzishdir. Ikki tomonlama soliq solishni istisno qilish va kapital kiritishni himoya qilish, TIF qatnashchilarining konsultatsiyasi va xabardorligi bo'yicha o'zbek savdo vakolatxonalari hamda davlat organlari va ijtimoiy birlashmalar masalalari bo'yicha tuzilgan bitimlar muhim ahamiyat kasb etadi. Savdo-iqtisodiy munosabatlar sohasida islohotlar erkin savdo mintaqasini shakllantirish jarayoni va Bojxona ittifoqini yaratish jarayonida amalga oshiriladi.

Eksportni davlat tomonidan tartibga solish va yangicha yondashish va uni qo'llab quvvatlashning ishlab chiqilgan amaliy choralar natijasida tashqi iqtisodiy kompleksi potentsiali o'smoqda, tashqi bozorda O'zbekistonning mavqei mustaxkamlamoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'zbekistonda tarixiy jihatdan qisqa bir davrda xalqaro munosabatlarni yo'lga qo'yish va rivojlantirish bobida asrlarga arziydigan ishlar amalga oshirildi. O'zbekiston o'zining tinchliksevar, yaxshi qo'shnihilik, o'zaro foydali hamkorlikka qaratilgan siyosati va faoliyati bilan butun dunyoga tanildi, jahon hamjamiyatida o'zining munosib o'rini egalladi, uning mavqeyi yildan-yilga mustahkamlanib bormoqda. Tashqi iqtisodiy faoliyat respublikamiz iqtisodiy faoliyatining asosiy qismi bo'lib xizmat qilmoqda. Ushbu sohada davom ettirilayotgan islohotlar mahalliy va xalqaro bozorlarni mahsulot va xizmatlar bilan ta'minlash imkonini bermoqda. Bugungi kunda O'zbekiston xalqaro hamjamiyatda o'z ovozigga ega bo'lib, nufuzli xalqaro tashkilotlar a'zosi hisoblanadi.

Dunyoning yetakchi sanoati rivojlangan davlatlar bilan siyosiy-diplomatik, savdo-iqtisodiy va madaniy aloqalar o'rnatilmoqda. Boshqa davlatlar bilan erishilgan savdo munosabatlari respublikamizda ishlab chiqarilayotgan mahsulot eksportini oshishiga, o'z navbatida uni dunyoning rivojlangan davlatlar qatoriga qo'shilish imkoniyatini bermoqda. Yurtimizda tashqi iqtisodiy faoliyatni rivojlantirish borasida amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlar va dunyo mamlakatlari bilan olib borilayotgan mustahkam aloqalar natijasida mamlakatimizning eksport salohiyati oshib bormoqda. Shuningdek, hukumatimiz tomonidan bir qator soliq, bojxona imtiyozlarining yaratilishi, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish va raqobatbardosh mahsulotlarni ishlab chiqarilishi milliy mahsulotlarimizni tashqi bozorlarda mustahkam o'rin egallashlari uchun zamin yaratmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Foreign economic relations of Russia. Edited N. N. Kotlyarov, A. B. Dmitrieva. Raleigh, North Carolina, USA: Open Science Publishing, 2018 195 p. (Внешнеэкономические связи России Под редакцией Н. Н. Котлярова, А. Б. Дмитриевой), 448c0d0e-82a7-11e8-b7fa-005056bf1e2a.pdf;
2. I .A. XAMEDOV, A.M. ALIMOV - "O'zbekiston Respublikasida tashqi iqtisodiy faoliyat asoslari" – T. 2001 yil.;
3. O'zbekiston Respublikasi Tashqi Savdo Aylanmasi - 2021- yil yanvar-avgust oylari uchun dastlabki ma'lumot;
4. O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistika Qo'mitasi ma'lumotlari - 2021- yil yanvar-iyun oylari uchun dastlabki ma'lumot.
5. Tursunova M.R., Abduqodirova N.A. – "Indicators of foreign economic activity in Uzbekistan", "9th INTERNATIONAL CONFERENCE ON CULTURE

AND CIVILIZATION” full texts book, march 15-16, 2021. - p. 661-666, Tashkent Chemical-Technological Institute.

6. D.Yu. Xujamkulov, D.A. Ismailov – “Investitsiya Loyihalarini Boshqarish”, - Toshkent – 2019.;

7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Tashqi iqtisodiy faoliyatni amalga oshirishda ma‘muriy tartib-taomillarni yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 2019-yil 23-apreldagi PQ-4297-son Qarori;

8. Эскиндаров М. А., Шаркова А. В., Меркулина И. А. Экономика и финансы ТЭЖ. Учебник. М.: КноРус. 2019.;

9. O‘zbekiston Respublikasining “Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to‘g‘risida” gi qonuni, 2019-yil 9-dekabr.;

10. Sh.M.Mirziyoev 2017-2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustivor yo‘nalishi bo‘yicha Xarakterlar strategiyasining “Xalq bilan muloqat va inson manfaatlari yili”da amalga oshirishga oid Davlat dasturini o‘rganish bo‘yicha ilmiy uslubiy risola, T.:O‘zbekiston, 2017y.;

11. B.Y. Xodiyev, Sh.Sh. Shodmonov – “Iqtisodiyot Nazariyasi” – 2017;

12. Shavkat Mirziyoyev – “Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz”, - Toshkent. “O‘zbekiston”: 2016 yil;

13. O‘zbekiston Respublikasi Tashqi iqtisodiy faoliyat to‘g‘risidagi Qonuni yangi tahriri - Toshkent sh., 2000-yil 26-may, 77-II-son;

14. www.mfer.uz – O‘zbekiston Respublikasi Tashqi iqtisodiy aloqalar, investitsiya va savdo Vazirligining rasmiy sayti.;

15. www.stat.uz - O‘zbekiston Respublikasi Davlat Statistika Qo‘mitasi rasmiy sayti.

16. Роман Валерьевич - специалист по ВЭД – “ Я много лет работал специалистом по ВЭД” - 2021 journal@tinkoff.ru

17. O‘roqov U. Y., qizi Rahimova N. J. Investitsiyalarni jalb qilishda qulay investitsiya muhitining ahamiyati //RESEARCH AND EDUCATION. – 2022. – T. 1. – №. 3. – С. 229-239.

18. Dilmurod o‘g‘li, Fayzullayev Abdusamad, and Rahimova Nozimaxon Jahongirovna. "O‘ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTNING RIVOJLANISHI VA ATROF-MUHITGA TA‘SIRI." *International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING 5.1* (2024): 19-23.

19. Vohidjonovich, Boltayev Nodirbek, and Rahimova Nozimaxon Jahongirovna. "RIVOJLANAYOTGAN MAMLAKATLARDA KAMBAG‘ALLIK MUAMMOSI." *ILM-FAN YANGILIKLARI KONFERENSIYASI 2.1* (2024): 20-21.

20. <https://ucsol.ru/ved-vneshneekonomicheskaya-deyatelnost>.